

SA CALETA - SES PAÏSSES DE CALA D'HORT

RUTAS PATRIMONIALES
RUTES PATRIMONIALS

IBIZA • EIVISSA

www.ibiza.travel

Consell d'Eivissa

DL-4/5-2020 - Fotos: Fabián Rivero / J. Costa / MAEF

SA CALETA

ASENTAMIENTO FENICIO DE SA CALETA

1 UBICACIÓN Y DESCRIPCIÓN DEL YACIMIENTO

El yacimiento fenicio de Sa Caleta se encuentra en una pequeña península entre la playa des Codolar y el monte des Jondal, es decir, en la costa S de la isla. En el lado de Levante, la desembocadura de un torrente define un pequeño puerto o embarcadero que está relativamente protegido de los vientos del N y O. Este embarcadero, que los fenicios ya utilizaban, todavía está en uso.

Toda la costa de esta península, especialmente la de Poniente, ha sufrido un proceso de erosión marina de enorme amplitud. De hecho, es posible que desde los tiempos de los fenicios hasta ahora el mar haya destruido una zona de costa de una amplitud no inferior a 50 m. y un tercio del establecimiento fenicio. La organización urbana de Sa Caleta en conjunto obedece a un sistema basado en la yuxtaposición de estancias, desordenadas en lo que se refiere a la orientación entre ellas mismas y con los puntos cardinales. Entre las diferentes unidades quedaban espacios de paso, a modo de callejuelas y también espacios o placitas no demasiado grandes, que podemos calificar como comunales. También encontramos dos hornos de planta circular, de unos 2 m. de diámetro, que se situaban en los lugares comunales.

2 ORGANIZACIÓN Y ECONOMÍA DEL ASENTAMIENTO

En su mayoría, las estancias tenían hogares de carácter doméstico y, además, otros puntos donde se improvisaban fuegos para el fundido de la galena argentífera. El tratamiento de este mineral era algo generalizado entre los ocupantes del establecimiento de Sa Caleta, mientras que otras industrias metalúrgicas eran objeto de una mayor especialización, como fue el caso del hierro y del bronce. Por otro lado, hay indicios de que los fenicios de Sa Caleta tenían una actividad agrícola y ganadera, al igual que de pesca, juntamente con la recogida de mariscos y crustáceos. Otro factor económico muy importante fue la explotación de la sal.

3 IMPORTANCIA HISTÓRICA

Es un establecimiento de carácter urbano y su gran envergadura puede compararse a otros poblados similares del sur de la península Ibérica. El origen del establecimiento se remonta a finales del siglo VIII a.C., aunque es posible que en un principio Sa Caleta fuese una especie de base provisional y estacionaria, tanto para prospecciones económicas y geográficas en las mismas Pitiusas (Ibiza y Formentera), como para los intercambios que desde el sur de la península Ibérica se realizaban con las costas del este y el noroeste peninsular, incluso con el Mediterráneo central.

En torno al año 600 a.C., el asentamiento fue completamente abandonado. Según el registro arqueológico, el abandono fue llevado a cabo de una forma planificada y pacífica y, en concordancia con los datos arqueológicos, sería posible que el numeroso contingente humano de Sa Caleta se trasladara a la bahía de Ibiza y que, a partir de este momento, surgiese la ciudad que ha perdurado hasta la actualidad.

Con el establecimiento fenicio de Sa Caleta las Pitiusas entraron en la historia, en la "modernidad", ya que hizo posible el contacto directo de la isla con las formas de vida de su tiempo. Estos fenicios trajeron a las islas conceptos nuevos y desconocidos anteriormente, como el urbanismo, la cerámica de torno, la metalurgia del hierro y también, sin duda, la escritura, entre otras.

El yacimiento fenicio de Sa Caleta fue declarado Patrimonio de la Humanidad en 1999.

ASSENTAMENT FENICI DE SA CALETA

1 UBICACIÓ I DESCRIPCIÓ DEL JACIMENT

El jaciment fenici de sa Caleta es troba en una petita península que queda entre la platja des Codolar i el puig des Jondal, o sigui, a la costa S de l'illa. Per la banda de llevant, la desembocadura d'un torrent defineix un petit port o embarcador que està relativament protegit dels vents del N i l'O. Aquest embarcador, que els fenicis ja utilitzaven, és encara en ús.

Tota la costa d'aquesta península, i especialment la de ponent, ha sofert un procés d'erosió marina d'enorme amplitud. De fet, és possible que des dels temps dels fenicis ençà el mar hagi destruït una zona de costa d'amplada no inferior a 50 m i un terç de l'establiment fenici.

La urbanística de sa Caleta, en conjunt, obeeix a un sistema basat en la juxtaposició d'estances, desordenades quant a l'orientació entre si i amb els punts cardinals. Entre les diferents unitats quedaven espais de pas, a mena de carrerons, i també espais o placetes no massa grans, que podien qualificar-se de comunals. També hi trobam dos forns de planta circular, de devers 2 m de diàmetre, que se situaven als llocs comunals.

2 ORGANITZACIÓ I ECONOMIA DE L'ASSENTAMENT

Majoritàriament, les estances tenien llars de caràcter domèstic i, a més, d'altres punts on s'improvisaven focs per a la fosa de galena argentífera. El tractament d'aquest mineral era quelcom generalitzat entre els ocupants de l'establiment de sa Caleta, mentre que altres indústries metal·lúrgiques eren objecte d'una major especialització, com és el cas del ferro i el bronze.

D'altra banda, hi ha indicis que els fenicis de sa Caleta al mateix temps realitzaven activitats ramaderes i agrícoles, així com de pesca, juntament amb la recollida de mariscos i crustacis. Un altre factor econòmic molt important va ser l'explotació de la sal.

3 IMPORTÀNCIA HISTÒRICA

El caràcter d'aquest establiment ha de qualificar-se d'urbà i la seua gran envergadura no en desdii en absolut altres de similars del sud de la península Ibèrica. L'origen de l'establiment es remunta a la darrer part del segle VIII aC, encara que és possible que en un principi sa Caleta fos una mena de base provisional i estacionària, tant per a prospeccions econòmiques i geogràfiques a les mateixes Pitiüses (Eivissa i Formentera), com per als intercanvis que des del sud de la península Ibèrica es realitzaven amb les costes de l'est i el nord-est peninsular i fins i tot amb la Mediterrània central.

Entorn del 600 aC l'assentament va ser completament abandonat. Segons el registre arqueològic, l'abandonament va ser portat a terme d'una forma planificada i pacífica i, en concordància amb les dades arqueològiques, una possibilitat seria que el nombrós contingent humà de sa Caleta es traslladàs a la badia d'Eivissa i que arran d'això sorgís la ciutat que ha perdurat fins a l'actualitat.

Amb sa Caleta les Pitiüses entraren en la història, en la "modernitat", ja que va fer possible el contacte directe de l'illa amb les formes de vida del seu temps. Aquests fenicis portaren a les illes conceptes nous i desconeguts anteriorment, com la urbanística, la ceràmica de torn, la metal·lúrgia del ferro i sense dubte també l'escriptura, entre d'altres.

El jaciment fenici de sa Caleta va ser declarat Patrimoni de la Humanitat l'any 1999.

INTRODUCCIÓN / INTRODUCCIÓ

La privilegiada situación de la isla de Ibiza en el cruce de rutas de navegación del Mediterráneo occidental fue una de las causas que debieron favorecer su ocupación por los fenicios, que se produjo en Sa Caleta en el siglo VII a.C.

Estos habían comenzado su expansión por áreas periféricas del estrecho de Gibraltar posiblemente con el fin de ensanchar y diversificar las áreas de captación de recursos y materias primas.

El hecho es que, para la isla de Ibiza, éste fue un hecho trascendental que marcó su devenir histórico durante los siglos siguientes. Su presencia posibilitó el contacto directo de la isla con diferentes lugares y con las formas de vida de otras sociedades de su tiempo. Finalmente, parece que la gente que habitaba este asentamiento se trasladó a la bahía de Ibiza, fundando la ciudad que aún hoy en día perdura.

Posteriormente este establecimiento fenicio en la isla dará paso a una verdadera colonización de todo su territorio, la cual será llevada a cabo por contingentes púnicos en la segunda mitad del siglo V a.C. La identidad cultural entre fenicios y púnicos permite mantener una visión de conjunto unitaria de todo este largo período histórico, que, por ello, se denomina época fenicio-púnica.

Un ejemplo de este fenómeno de la colonización general agraria de la isla es el asentamiento de Ses Païsses de Cala d'Hort, documentado, desde la época púnica, más concretamente desde el último tercio del siglo V a.C. Se trata de un poblamiento agrario que ha perdurado a lo largo de la historia de Ibiza y este asentamiento en concreto estuvo habitado hasta la época bizantina.

La privilegiada situació de l'illa d'Eivissa en la cruïlla de rutes de navegació de la Mediterrània occidental va ser una de les causes que degueren afavorir la seua ocupació pels fenicis, que es produí a sa Caleta al segle VII a.C.

Els fenicis havien començat la seua expansió per àrees perifèriques de l'estret de Gibraltar possiblement amb la finalitat d'eixamplar i diversificar les àrees de captació de recursos i matèries primeres.

Per a l'illa d'Eivissa aquest va ser un fet transcendent que marcà el seu esdevenir històric durant els segles següents. La seua presència va possibilitar el contacte directe de l'illa amb diferents indrets i amb les formes de vida d'altres societats del seu temps. Finalment, sembla que la gent que habitava aquest assentament es traslladà a la badia d'Eivissa i fundà la ciutat que encara avui en dia perdura.

Posteriorment aquest establiment fenici a l'illa donarà pas a una veritable colonització de tot el seu territori, la qual serà duta a terme per contingents púnics a la segona meitat del segle V a.C. La identitat cultural entre fenicis i púnics permet mantenir una visió de conjunt unitària de tot aquest llarg període històric, que, per això, s'anomena època feniciopúnica.

Un exemple d'aquest fenomen de la colonització general agrària de l'illa és l'assentament de ses Païsses de cala d'Hort, documentat des de l'època púnica, més concretament des del darrer terç del segle V a.C. Es tracta d'un poblament agrari que ha perdurat al llarg de la història d'Eivissa i aquest assentament en concret va estar habitat fins a l'època bizantina.

1 ENTORNO GEOGRÁFICO Y NATURAL

Al suroeste de la isla de Ibiza, el espacio comprendido entre Cala d'Hort, Cap de Llentrisca y Sa Talaia constituye una unidad ambiental de características propias y bien definidas que la han hecho merecedora de ser zona incluida en la Red Natura 2000 de la Unión Europea.

2 LOS YACIMIENTOS Y SU PROCESO DE INVESTIGACIÓN

A esta riqueza natural y paisajística se une la importancia histórica de Ses Païsses de Cala d'Hort, conjunto rural ubicado en la llanura que encontramos entre Cala d'Hort y Cala Truja y que ocupa unos 650.000 m². A nivel arqueológico, Carlos Román Ferrer descubrió y excavó la necrópolis púnica en 1917. Muchos años después, concretamente entre 1982 y 1984, además de otras pequeñas intervenciones puntuales en la década de los años 90 del siglo pasado, se llevó a cabo una investigación de carácter integral, dirigida en este caso por Joan Ramón Torres.

L'àrea arqueològica, tal y como se conoce actualmente, se compone de las siguientes unidades básicas:

- Edificio A
- Edificio B, prácticamente desaparecido, pertenece a la época púnica
- Necrópolis púnica
- Necrópolis bajo-imperial o bizantina

El edificio A está documentado desde la época púnica, más concretamente desde el último tercio del siglo V a.C., y la época en que gozó de mayor importancia fue entre los siglos I-III d.C.; sufrió importantes transformaciones en el siglo I de la era cristiana, a principios del Imperio Romano. Casi con seguridad esta instalación fue destruida violentamente a raíz de la conquista vándala, a mediados del siglo V y en el siglo VI fue reocupada y vivió una última etapa que posiblemente acaba, ya definitivamente, con las primeras incursiones musulmanas a principios del siglo VIII.

La necrópolis de la fase púnica se encuentra a unos 14 m. al este del edificio A y actualmente son visibles unas diez tumbas o hipogeos tallados en la roca viva. La necrópolis bajo-imperial o romano-bizantina es conocida tan solo por dos fosas, actualmente no visibles, muy juntas y paralelas del tipo cista, en que la ausencia de ajuares dificulta una datación más precisa.

3 CONTEXTO HISTÓRICO, SOCIAL Y ECONÓMICO

El establecimiento rural de Ses Païsses de Cala d'Hort se enmarca en un fenómeno mucho más amplio de la colonización general agraria de Ibiza. El origen de este establecimiento responde a la fase media de la época púnico-ebusitana. Un rasgo clave de esta fase es la dispersión territorial, que ha perdurado a lo largo de la historia pitiusa (Ibiza y Formentera). Sin duda esta ocupación territorial ha de inscribirse en un fenómeno más amplio enmarcado por el propio crecimiento de la ciudad y el comienzo de las exportaciones a gran escala de los excedentes de productos propiamente ebusitanos.

La economía tenía como base diferentes tipos de explotaciones agrícolas y ganaderas que darían pie a un intercambio económico de relativa importancia. Por un lado, se exportaría vino y seguramente aceite. También posiblemente otros productos, como trigo y también granadas, higos (alabados por Plinio el Viejo), almendras y otros.

Los objetos y productos importados de fuera de la isla serían variados e irían cambiando de procedencia a lo largo de los siglos.

La pesca, en el transcurso de todas las fases históricas, así como el aprovechamiento de la madera de los bosques vecinos, serían unas actividades económicas complementarias y de autoabastecimiento.

1 L'ENTORN GEOGRÀFIC I NATURAL

Al sud-oest de l'illa d'Eivissa, l'espai comprès entre cala d'Hort, cap Llentrisca i sa Talaia constitueix una unitat ambiental de característiques pròpies i ben definides que l'han fet mereixedora de ser zona inclosa a la Xarxa Natura 2000 de la Unió Europea.

2 ELS JACIMENTS I EL SEU PROCÉS D'INVESTIGACIÓ

A aquesta riquesa natural i paisatgística, s'uneix la importància històrica de ses Païsses de cala d'Hort, conjunt rural ubicat a la plana que trobam entre cala d'Hort i cala Truja que abasta uns 650.000 m². Des del caire arqueològic, Carles Roman Ferrer hi va descobrir i excavar la necròpolis púnica l'any 1917. Molts d'anys després, concretament entre 1982 i 1984, a més d'altres petites intervencions puntuals a la dècada dels anys 90 del segle passat, es va portar a terme una investigació de caràcter integral, dirigida en aquest cas per Joan Ramon Torres.

L'àrea arqueològica, tal com es coneix actualment, es compon de les unitats bàsiques següents:

- Edifici A
- Edifici B, pràcticament desaparegut, pertany a l'època púnica
- Necròpolis púnica
- Necròpolis baiximperial o bizantina

L'edifici A està documentat des de l'època púnica, més concretament des del darrer terç del segle V aC, i va ser la seua època més important entre els segles I-III dC; va patir importants transformacions al segle I de l'era cristiana, per tant a principi de l'imperi romà. Gairebé amb seguretat aquesta instal·lació va ser destruïda violentament arran de la conquesta vàndala, entorn de mitjan segle V, i al segle VI va ser reocupat i va viure una última etapa que tal volta acaba, ja definitivament, amb les primeres incursions musulmanes a l'inici del segle VIII.

La necròpolis de la fase púnica es troba a uns 140 m. A llevant de l'edifici A, hi són visibles actualment unes deu tombes o hipogeus tallats en la roca viva. La necròpolis baiximperial o romanobizantina és coneguda només per dues fosses, actualment no visibles, molt juntes i paral·leles del tipus cista, en què l'absència d'aixovars dificulta una datació més precisa.

3 CONTEXT HISTÒRIC, SOCIAL I ECONÒMIC

L'establiment rural de ses Païsses de cala d'Hort s'emmarca en el fenomen molt més ampli de la colonització general agrària de l'illa. L'origen d'aquest establiment respon a la fase mitjana de l'època púnico-ebusitana, de la qual és un tret clau la dispersió territorial, que ha perdurat al llarg de la història pitiusa (Eivissa i Formentera). Sens dubte, aquesta ocupació territorial s'ha d'inscriure en un fenomen més ampli enmarcat pel propi creixement de la ciutat i el començament de les exportacions a gran escala dels excedents de productes pròpiament ebusitanos.

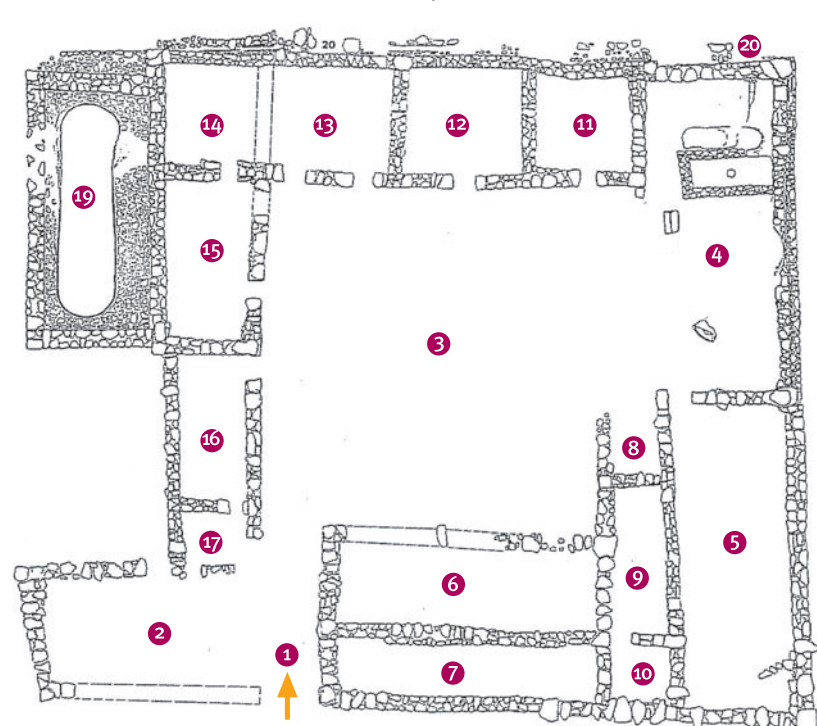
L'economia tenia com a base diferents tipus d'explotacions agrícoles i ramaderes que donarien peu a un intercanvi econòmic de relativa importància. D'una banda, s'exportaria vi i segurament oli. També és possible que s'exportassin altres productes, com el gra i també magranes, figues (alabades per Plini el Vell), ametlles i altres.

Els productes i els objectes importats de fora de l'illa devien ser variats i anar canviant de procedència al llarg dels segles.

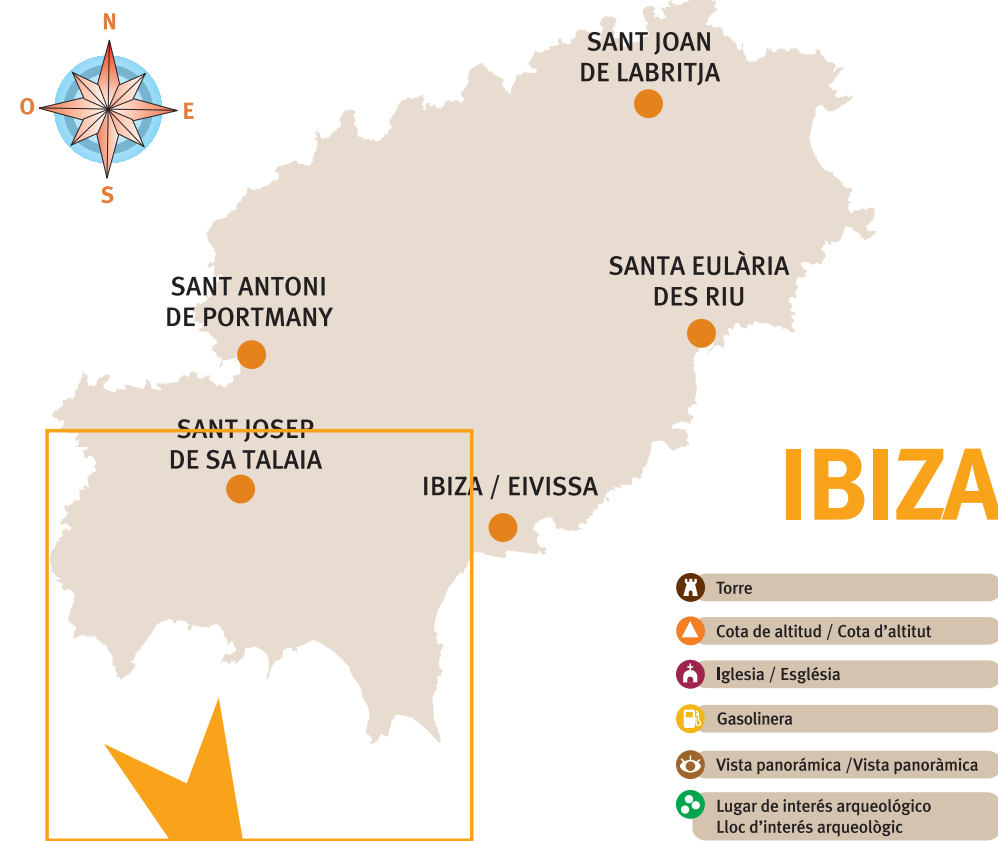
La pesca, en el decurs de totes les fases històriques, així com l'aprofitament de la fusta dels boscos vesins han de ser vistes com unes activitats econòmiques complementàries i d'autoabastiment.

PLANTA EDIFICIO A / PLANTA EDIFICI A

- 1. Entrada principal
- 2. ¿Sala para carros? / Sala per a carros?
- 3. Patio central / Pati central
- 4. Sala de prensado aceite / Sala de la prensa d'oli
- 5. Bodega / Celler
- 6,7, 9. Almacenes / Magatzems
- 8, 10, 17. Pequeñas estancias / Petites estances
- 14, 15. ¿Salas auxiliares a la cocina? / Sales auxiliars a la cuina?
- 11, 12, 13, 16. Dependencias de función indeterminada época imperial / Dependències de funció indeterminada època imperial
- 18. Patio o "porxo" exterior / Pati o porxo exterior
- 19. Cisterna excavada y cocina sobrepuesta / Cisterna excavada i cuina sobrepasada
- 20. Canalización adosada para alimentación de agua a la cisterna / Canalització adossada per a l'alimentació d'aigua a la cisterna

IBIZA

- Torre
- Cota de altitud / Cota d'altitud
- Iglesia / Església
- Gasolinera
- Vista panorámica / Vista panoràmica
- Lugar de interés arqueológico / Lloc d'interés arqueològic

